

Скірка Ірина.
ЛІДЕРСТВО ТА КЕРІВНИЦТВО У СТРУКТУРІ
ПСИХОЛОГІЇ СОЦІАЛЬНИХ ГРУП

Розкрито питання про лідерство та керівництво у соціальних групах.

Ключові слова: соціальна група, соціально-психологічний клімат, колектив, керівник, лідер, вплив, стиль управління.

Соціальна група – сукупність осіб, об'єднаних спільною метою, ідеєю, працею; сукупність індивідів, що взаємодіють певним чином на основі сподівань кожного члена групи, що розділяються, відносно інших. Головний механізм утворення і функціонування соціальної групи зумовлюється інтересами людей, місцем, яке вони посідають у системі суспільних відносин. Єдність, організованість, мобільність соціальної групи залежать від багатьох зовнішніх і внутрішніх чинників. Впливовими чинниками внутрішньо групової єдності є керівництво і лідерство.

Для того, щоб аналізувати вплив лідера на людей необхідно враховувати особливості поведінки особистості в соціальних групах. Людина коригує свою поведінку стосовно тих чи інших ситуацій. Перебуваючи в товаристві друзів, в колективі, або в ворожому оточенні особа поводить себе відмінним чином. Соціальне оточення може сприйматися людиною як сприятливе тло для задоволення своїх потреб та цілей, або як перепона на її шляху до мети, джерело небезпеки.

Людина живе і діє не сама по собі, а в групі, і формується як особа під впливом оточення. Кожен із нас належить одночасно до багатьох груп. В групі і під її впливом складуються риси направленості і волі людини, організується її діяльність і поведінка, створюються умови для розвитку її здібностей.

Об'єднання людей в групи відбувається за різними ознаками, в тому числі і статусними: владними, майновими, професійними, освітніми тощо. Соціальна спільність передбачає спілкування індивідів, їх духовну солідарність, взаєморозуміння. Психологічним змістом спільної діяльності є сукупність цілей, завдань та операцій, які сприяють

задоволенню основних мотивів цієї діяльності, потреб та соціальних цінностей членів групи.

Важливою характеристикою взаємодії людей в групі є рівень контактності – як і коли, наскільки часто члени групи вступають в безпосередні між особисті відношення. Контактність не замикається тільки на малій групі і має різні форми проявлення. Контактність може носити постійний, епізодичний характер.

Соціальні групи можна характеризувати за наявністю різного виду структур. Виділяють організаційну структуру, соціально-демографічну, що характеризується складом групи за віком, статтю і національністю, професійно-кваліфікаційну та соціально-психологічну.

В останній структурі неабияку роль відіграє показник згуртованості групи – це міра тяжіння членів групи одне до одного і до групи. Високо згуртована група – це група, члени якої відчують сильний потяг одне до одного і вважають себе схожими. Кожна людина в групі відповідно своїм діловим і особистим якостям, своїм статусом займає певне місце в системі групової організації і має певний статус – закріплені за людиною в групі чи суспільстві права, обов'язки, престиж.

У кожній соціальній групі є свій соціально-психологічний клімат. Це результат спільної діяльності людей, їх між особистих взаємодій. Клімат проявляється в настрої групи, загальній думці групи, індивідуальному самопочутті, оцінці умов життя і праці особи в групі.

Структура соціальної влади в соціальній групі це система взаєморозташування членів групи в залежності від їх здібності впливати в групі. Соціальна влада, як право на вплив з боку певних членів групи може проявлятися в різних формах, серед яких є феномени лідерства і керівництва. Обидва феномени є проявами процесу впливу і через ці феномени реалізується функція соціального керівництва.

Лідерство у групі – це процес міжособистісного впливу. Лідер як би уособлює систему, цілі і цінності, яким надає перевагу група, є їх носієм, активним провідником у життя.

Лідером приймається і визнається той, чії установки і орієнтації стають референтними (еталонними) для більшості членів групи у оцінці ними значимих аспектів її життєдіяльності. За ним визнається право вести за собою, бути останньою інстанцією в оцінці різних групових ситуацій і обставин.

У відповідності з видами групової діяльності виділяють такі типи лідерства:

- Інструментальне лідерство. Мета – забезпечити управління групою в процесі вирішення її цільових завдань.
- Експресивне лідерство. Спрямоване на підтримку групи як єдине ціле, її подальший розвиток і згуртованість. Мета – забезпечення позитивного внутрішнього клімату групи, її стабільності.

В будь-якій реальній групі можуть одночасно існувати декілька різнопланових лідерів. Серед інструментальних лідерів виділяються лідери-організатори, лідери-ініціатори, лідери-ерудити, лідери-майстри, лідери-скептики тощо. А серед емоційних лідерів існують: лідери емоційного напруження, лідери-генератори емоційного настрою тощо. В цілому, чим вище рівень розвитку групи, тим більше в ній може бути різноманітних прояв процесу лідерського впливу.

Керівництво – інша форма реалізації соціального управління в соціальній групі. Керівництво і лідерство вирішують близькі завдання: стимулювання групи, націлювання її на виконання певних завдань, пошук засобів для їх ефективного рішення. З іншого боку, лідерство представляє собою психологічну характеристику поведінки певних членів групи, а керівництво є соціальною характеристикою стосунків в групі, перш за все, з точки зору розподілення ролей управління-підкорення.

Чим ще відрізняється лідер від керівника? Керівник всебічно спрямований на завдання, а лідер більш зорієнтований на внутрішні інтереси групи. Тільки в наукових колективах є можливим поєднання в одній особі лідера і керівника (керівник є лідером у науковій діяльності групи). Основним інструментом психологічного впливу керівника на групу є його авторитет.

Розмір авторитету керівника залежить від особистісних особливостей, організаторського і мотиваційного потенціалу, ціннісної привабливості особистості керівника для членів групи, стилю керівництва, який реалізується управлінцем.

У літературі з теорії і практики управління колективом можна визначити широкий спектр стилів сучасного керівника, основними з яких є авторитарний, ліберальний, демократичний стиль. У своїй повсякденній діяльності сучасному ефективному керівникові необхідно пам'ятати, що ідеальним стилем управління колективом є *творчий* стиль, для якого характерно, що керівник в рішенні кожної нової управлінської задачі гнучко, неординарно застосовує той або інший прийом, спосіб, засіб, що є для ситуації, що складається, найбільш оптимальним і результативним.

Висновок. Отже, вплив психології та поведінки окремих членів соціальної групи здійснюється через офіційних осіб – керівників, та неофіційних осіб, які користуються авторитетом серед членів даної групи, мають високий статус в групі і називаються лідерами. Керівництво є суто управлінським феноменом, офіційно регламентованим соціально організованим процесом, а лідерство – один з процесів організації й управління соціальною групою, який сприяє досягненню групових цілей в оптимальні терміни та з оптимальним ефектом.

Джерела:

1. Корнев М.Н., Коваленко А.Б. Соціальна психологія: [Підруч. для студентів вузів]. – К.: Б. в., 1995.
2. Лозинський О.М. Політична психологія : навчальний посібник / О.М.Лозинський. Видання четверте, доповнене. – Львів: НУ «ЛП», 2015.
3. Савчин М.В. Соціальна психологія: Підруч. для студ. вищ. навч. закл. освіти. – Дрогобич: [Відродження], 2000.
4. Соціальна психологія: [Навч.-метод. посібник] / [Орбан Л.Е., Хрущ В.Д., Москаленко Ю.М. та ін.; За ред. Л.Е.Орбан, В.Д.Хруща]. – Івано-Франківськ, 1994. Швачко О.В. Соціальна психологія: Навч. посіб для студ. непсихол. спец. вищ. навч. закладів / [Ред. Т.М.Коліна]. – К.: Вища шк., 2002.

Стаття надійшла 17 грудня 2015 р.